

Հոն՝ մեզ այն տեսող թեան մէջ,

Հայ ազգին կաթողիկոսական ներկայ երէք աթոռայ վրայ խօսելով ըսած էինք թէ Էջմիածին անհրաժեշտ պէտք ունի մեզ ընդհանրական մարտնչութեամբ ըլլալու, և թէ Սոյ ու Աղթամարայ կաթողիկոսութիւններն ալ փոխանակ անհետ ընելու պարտաւորացիք բերանաքին նայելով լաւաւ պէտք է որ անոնք ալ գաշաւորութեամբ մը կապուին Էջմիածնայ ընդհանրական Մայր Աթոռոյ հետ. և այս գաշաւորութիւնն ալ պէտք է որ Ազգն ընէ, ու ոչ թէ երէք աթոռայ կաթողիկոսները. վասն զի ընդհանուր կաթողիկոսութիւնը՝ կաթողիկոսաց չը պատկանիր, այլ ազգին:

Այն ժամանակ մենք այստեսութիւնն ընելով երբէք անձնական երկատեմ մը մէջ չը բերինք. յանուն Գեորգիոյ՝ կամ այլոյ՝ կէտ մ'անգամ չը դործածեցինք հոն, և այսօր ևս եթէ կաթողիկոսութեան խնդիրը վերջապէս յաղկէ սկսինք դարձեալ միեւնոյն եղանակաւ պիտի գրենք:

Բաւական ժամանակ անցաւ, Էջմիածնէն եկած կոնգակներուն նըկատմամբ ամէն լրացողը գրեւէն զինի քիչ մ'ալ մենք խօսեցանք. բայց կոնգակաց գէմ խօսեցանք. վեհ. Գեորգ Գ. կաթողիկոսին գէմ խօսեցան. արդար, ուղիղ և ճշմարիտ խօսեցանք, սակայն երբէք կաթողիկոսական խնդիրը չը յաղկեցինք այս խօսքերուն մէջ. Մանգումէ այս ամենուն իբր ուղղակի և անուղղակի պատասխան տալով վեհ. Գեորգ կաթողիկոսն ալ կաթողիկոսութիւնը մէկ մէկու հետ կը շփոթէ. և Գեորգ կաթողիկոսին գէմ գրողներն իբր Էջմիածնայ ընդհանրական Մայր Աթոռոյ հակառակորդները ճանչցնել կուզէ աշխարհի:

Արդարեւ ողջամիտ ժողովուրդն որ իր կարողացածներէն առանց շուտ մը յախշատուելու կը քննէ գրեւածին խնայար, կերտը, նարստակը, հետեւում թիւնը և այլն. քաջապէս խելումուտ կ'ըլլայ Մանգումէի մէջ կոնգակայ այս յօռի խառնուրդին վեհ. և աշուտ ոգւոյն վրայ, կաթողիկոսը դատէ կաթողիկոսութիւնը վատ. Ման-

գումէ կաթողիկոսը կուրորէն պաշտպանելու համար երբ կաթողիկոսութիւնն իրեն իբր պատնէշ դործածել կը համարձակի, անձապէս խաբուելուն անարակցի չը կայ. հիմայ քաղաքական սով չը կայ ինչպէս որ կարասակէ տարի ու կէս կամ երկու տարի առաջ պէտք է գիտնալ որ Մանգումէ այլ ևս իր խօսքերն իբր ՊԱՏՅԱՄ և իբր ԽԲԱՏ ժողովուրդեան կ'ընկնելու անկարող է, մարդ մը՝ բարի ալ կըրնայ գործել յաւի ալ, բարիին բարի, յօռին ալ յօռի պէտք է ըսել որ պէս զի ճշմարտութիւնն հրապարակէն խոյս չը տայ. Մանգումէ երբեմն ազգին օգտակար ծառայութիւն չը բաժնի ըլլալուն փաստելով անհար է որ յետ այսորիկ ալ փառն փաստաբանութեամբ ժողովուրդին ականջներէն իր սրտաւրի պատգամներովը խրայնէ. . . եթէ Մանգումէ կաթողիկոսին շահուն համար կաթողիկոսութիւնը ծաղր ու ծանակ ընելու և ժողովուրդը պատրուակաւ դարանելու մտադիր է, կը փութանք իմացնել իրեն որ իր այդ մտադրութիւնը սին երազի մը հաւատարմութեամբ չը կրնար ըլլալ:

Առ այժմ այսչափ կը խօսինք և այն ալ գիտցնելու համար թէ Մանգումէ իր աչերը գոցած ըլլալով չը կարծէ որ բոլոր մարդիկ կ'ընեն կամ կը քննան:

Վարն ալ Մանգումէի գէմ ուրիշ կարեւոր խնդրոյ մը նկատմամբ պիտի խօսինք քիչ մը:

— Երէկ Քաղաքականութեան եկեղեցւոյն մէջ երեսփոխան ընտրելու համար քուէարկութիւն ըլլալու տեսն, արդէն ժողովուրդն երկու կուսակցութեան բաժնուած ըլլալով, ընտրողներու նկատմամբ երաժան պատահութեանց պատճառաւ մեծ վեճ մը ծագեր և ներկայ գտնուողներն անխնայ կերպիւ մէկգծէի գանակոծ եր են:

— Նկատելով որ Լատինահայ հաստեականաց ներկայ ընթացքը զբոյժէ ճիշդ ու ճիշդ հիմնաւորք. «Աւստինաց» ընթացքին կը համաձայնի, ուստի մենք ևս յարմար դա-

տած ենք Լատինահայ ազգայիններն յետ այսորիկ «Աւստինաց» անուանել:

— Սակայն կաթողիկոսայնոյ մէջ ալ Աղթամար և Աւստիններ գտնուելով, երէկ այս երկու հակառակ կուսակցութիւններն իրենց եկեղեցւոյն մէջ իրարու հետ ստատիկ կառի մը բանուելով շարժար կերպիւ զիրար դռնափոփէր, իրարու դուրս արտուելու և եկեղեցին ալ դուրս են:

— Պէտք է ազգայնոյ մէջ քանի մ'ատենէ ի վեր երկու երէք նենդախորհուրդ անձնայ զրգու մով ծանր խռովութիւն մ'ըլլած է, որու մինչև ցարդ արտադրած արդիւնքն եղեր է ազգայնոյ վարժարանին ընտրովին գոյութիւն և անհաւատ վարժարանին ալ յետին աստիճան անդարեկարգութեան կ'ընթակիր:

— Գաւառացի ազգայնոյ Գումբարտի գաւառը բացած Պեղծեան վարժարանի խօսարանին մէջ կիւրակէ օրերը ժողովուած բաղմութեան վիճաբանութիւնէն ետք, մերթ ընդմերթ աստեախօսութիւններ ալ տեղի կ'ունենան այլ և այլ անձնայ կողմանէ. այս աստեախօսներու գաւառակարգութեան մէջ առաջին տեղ մը բռնած է Շահ. Նուարեան վարժարանի աշակերտ Պ. Ա. Յ. Լատինեան եւանդալն պատանին, առ որ Գաւառացի ազգայն մը հետեւալը կ'ուզէ:

— Խաբարիր
Եթէ իննետասներորդ դարուն մէջ Հայն ունի իւր ազգութեան վեհ պարծանքներ. մէկն ալ, նա միևնույնք առաջինն է Նուարեան հաղարեան վարժարանը:

Աւստինութիւնն կրկնապատկած կըլլայ Տէր. կըրբ տեսնեմ նորա աշակերտները, իմ սիրելի եղբայրներս, որ մեր քաջազանց հետեւելու ջանքն ի ձեռին ունին:

Աստիճակ մէկը Պ. Ա. Յոսիկ Լուսինեանն էր, որ անցեալ կիւրակէ ըստ խնդրանոց գաւառայնոց իւր հանձնարեղ մտայ արգասիքը՝ ժողովուրդեան հաղորդեց ի Պեղծեան վար-

ժառանգ, և հետևապէս ամենուրեք շնորհակալութիւնը ուժգին ծափահարութեամբ յինքն գրաւեց :

Դո՛ւ փնտրուած պատանի . ճշմարիտ Հայկազն Դիւցադին մը արիւն կը կըրեն , նորա արի սիրտն ու համարձակութիւնն ունիս , նորա հզօր զօրութիւնը քեզ նեցուկ բռներ եւ , բռնակալաց գահաւթի՜կ կը կամիս , և ժողովրդեան ձայնին բարձրանալը կը խնդրես , փանտրոյ ի բերկրանք կը գտլիմք . քո այդ սիրտն դադարիւր և կը գնահատուի :

Այս Դիւցադին Կապար Դաւիթ անունով անհայտ է :

Խնդրեմ . . . խնդրեմ բարեհաճեցէ՛ք ներկայս հիւրընկալել Ձեր պատուական լրագրոյ յառաջիկայ թուոյն մէջ :

Մօնսինեօւ Բիււժ որ տակաւին մայրաքաղաքս կը գտնուի , իր ստորագրութեամբ յայտարարութիւն ըրաւ երէկ , որով կը ծանուցանէ թէ աղատ կաթօլիկաց կողմն անցնող վարդապետները կախախտուի և ինքնապէս կըն , այս յայտարարութեան մէկ օրինակն Աստուածածնայ եկեղեցւոյն մէջ կարդայուելէն զատ նաեւ բախին մէկ կողմը փակուցեր են :

Մօնսինեօւ Բիււժով Բիււժով որ նոյն յայտարարութեան օրինակ մ'ալ Ս . Յ . Բոկեբերան եկեղեցւոյն բակը դրուի , մէկ քանի ժամակուներով և վարձկան մարդիկներով կը զրկեն հոն : Բոկեբերանի մէջ նոյն միջոցին Հ . Գրիգոր վարդապետ Լեւոն Եփեսեան Ս . Պատարագ կը մատուցանէր և գողոցները նախապէս կ'ատիարուին մինչև ժամերգութեան աւարտումն եկեղեցւոյն մէջ կենալ , նոյն միջոցին յանկարծ պղտի շուն մը երեցաւ Սրբափայլին մէջ՝ զոր այդ նորեկներուն մէկն իր հագուուորին ներքեւէն հանելէր , սակայն ներկայ եղող ժողովուրդն համբերատար ոգով լուսկեցաւ այս սրբափայլ թշնամութեան վրայ :

Դամասցոյութեան վերջանալէն զկնի վերոյիշեալ Բիււժով Բիււժով հետ կը խորհրդակցին յայտարարութիւնը փակցնելու մասին և ներկայ եղող Սրբափայլով ազգային բացարձակութիւն կը պահանջեն անորոշ կամամբ և պատասխան կ'ստանան թէ մօնս . Բիււժով հրամանաւ նոյն յայտարարութեան եկեղեցւոյն բակը կ'ախտու եկած են . Սրբափայլով ազգայիններէն մէկ երկու անձինք յայտարարութեան անհետով ուղղակի եկեղեցւոյն հողաբարձունք բռն սենեակը կը նստնուր ներկայ գտնուողներն էին փեմ . Միհրան պէյ Տիւղեան , փեմ . Յակոբ Եփեսոյի կէօյեան , փեմ . Տիւղեան պէյ Ալիք-ուսեան և ուրիշ երեւելի անձինք , որոնք անմիջապէս վեր կանչել կուտան մօնս . Բիււժով կամակատար գերիներն ու պարզապէս կը բանտարկեն սենեակի մը մէջ :

Նոյն ատեն Բիււժով Բիււժով կողմնէն զրկուած Հասունական ուրիշ խումբեակ մը բակը խռնուող Սրբափայլովի կողմէն վրայ կը յարձակի և սոսկալի կուլ մը կ'ծագի , Հասունականք իրենց ձեռաց գաւազաններովը կը սկսին անխնայ ծեծել զժողովուրդն և փոխադարձաբար ժողովուրդն ալ զանոնք կը գանակածէ , աղաղակները կը բարձրանան , ոմանց գլուխը կը պատուի , ոմանց աչքը կը վիրաւորի , ոմանց դէմքը կ'արիւնի , ոմանց ոսկորները կը գալարին : Վերջապէս կատարի մարտակուլ մը զամենքն ալ միմեանց հետ կը շփոթեն , եկեղեցւոյն բակը , փողոցին մէջ , Թաւրապաշին մինչև Թաղախի մարման անհամար բաղնիքներ կը լեցուի և ինչպէս կըսեն ռուսիկք՝ դատաստանի աւուր տեսարանին նման հանդէս մը տեղի կ'ունենայ բերայի մէջ :

Այս խռնուած շփոթութեան միջոցին ոստիկանութեան զինուորներ վերայ հասնելով կուռուցները կը միջամտեն և Բիււժով Բիււժով կուռակցիներէն 10-12 հօգի ձեռքակալ կ'ընեն , որոնցմէ մէկուն վրայ ալ ազնաւորք դաշոյն մը կը դանեն : Բիււժով Բիււժով Սէյրէք-պատան բաւարմաճը Ան-

տօն անուն անձը ոստիկանութեան ձեռքէն ազատելու յաւտով Թաւրապաշին Թաղախի մարման անհամար բաղնիքներ կը փախչի պահուելու համար , սակայն հոն ալ բաղնիքներ Սրբափայլովի կողմէն զինքը չարաչար կը ծեծեն , ու դուրս կը վաճառեն , վերջապէս մէկ երկու վայրկեանէն զինուորք բռնեցին զինքը , իսկ այն 10-12 բռնուողներուն մէջ հետևեալք կը գտնուին :

Ենկիւրցի Թօրա օղլու Ժամայործ Գարութիւն , և Լեւկիւրցի Հօրատեան Բէդրի անձերը :

Այս խռնութեան և զրկուած մարդոց բանտարկութեան լուրն առնելով Բիււժով Բիււժով կողմէն Գառապար պէյ անմիջապէս ոստիկանութեան կը դիմէ և երաշխագրք բլլալով կ'ազատէ բանտարկեալները :

Այս խռնութիւնը ծովու մըրկալի ալեկոծութեան նման անհնար եղաւ շուտով խաղաղեցնել , շրջանակէրք բերելով զինեալ կուռն ապարէզը դիմելու պատրաստուեցան , և ազգայնութեան տէր անձանց յորդորներն հազիւ հազ կարող եղան հանդարտեցնել զիրենք , սակայն մինչև գիշերուան ժամը 3-4 ամէն զրօսարան , դինետուն , թաղ , տուն ևն . թշնամանաց , ծեծերուն , հայհոյանաց , նախատանաց կեդրոնափայլ եղած էին : Բիււժով Բիււժով դաշոյն ընկերներ մէկըմէկ ծեծեցին և այնպէս իրենց բնակարանը վարձան :

Այս մեծ խռնութիւնը կ'անպայուցանէ թէ ող և անհնար է յաւտը որ Սրբափայլով ազգայինք միմեան Բիււժով Բիււժով հետ , և լաւ կ'ըլլայ եթէ բարեխնամ կառավարութիւնը բարեհաճի շուտով մայրաքաղաքս ճամբել գիլիւլիմ , որու պատճառաւ կը ծաղկն ոյս կուռնութիւնը :

Երբեք երեկոյ ուշ ատեն կարեւոր լուրեր ստացած ըլլալով յաւտը մը հրատարակեցինք , որն որ աղաւթեղաւ և պարտաւորեցանք նոյն լուրերն այսօր լրգարուն ընթերցողաց հաղորդել :

Ահաւորիկ

—Ժամանակէ մ'ի վեր Հոսով գտնուող Հայ Կաթօլիկ եպիսկոպոսներէն երկուքին բանտարկուած ըլլալուն լուրն առնելով, կայսերական բարեխնամ կառավարութիւնն անմիջապէս մէջ մտաւ և աղատեց զանոնք. հետեւաբար քիչ օրէն մայրաքաղաքս կ'սպասուին :

—Մըսըրեան վեմ, Պօղոս պէյ Մայր Թագուհոյն սեղանաւորութենէն հրաժարելով, տեղն անցաւ Ալիքսանեան վեմ: Տիրան պէյ :

—Կէօզեան վեմ. Յակոբ էֆէնտի բարձր. Մեծեպարքոսին սեղանաւոր կոչուեցաւ :

—Կը լսենք թէ մօտերս Հասունականաց Հայեր Բէ Կոնստանտնուպոլս տեսարակ մը պիտի հրատարակուի :

ՆԵՐՔԻՆ

Լիբանանի կառավարիչ Ֆրանքօ փաշան, այս օրերս մայրաքաղաքս պիտի գայ առժամանակեայ կերպիւ :

—Շաբաթ օրուան փոստան բերող Նիէման շոգենտուն օգին գէշութեան առթիւ չկրցաւ որոշեալ օրին դալ :

—Կը հաստատեն թէ կայսերական նաւարանի վարչութիւնն այս օրերս Ղալաթիոյ սեղանաւոր տունէ մը 200,000 սակիի փոխառութիւն մը ըրած է :

—Շաբաթ օրը Տաճկաց մուհարբէմ ըլլալով 1287ի թուականը շնորհաւորեցին :

—Լուր կայ թէ օգոստ. Սուլթանը մէկ քանի օրէն գուռը պիտի երթայ կառավարութեան խորհրդոյն աշխատութեանց տարեկան համարին ընթերցումը ըսելու : Արդէն այս հանդիսին համար, սալոն մը կ'աւարաստուի. ուր Նորին վեհափառութիւնն քալ ատենախօսութիւն մը պիտի ընէ :

Կըսուի թէ նոյն օրը կարևոր փոփոխութիւններ պիտի ըլլան :

—Կըսուի թէ Մէհմէտ Բիւշտի փաշան, տնտեսութեան համար կայսերական պալատին պաշտօնէից թիւը պիտի քիչցնէ :

—Անցեալ հինգշաբթի օրուան խիտ մառախուղին առթիւ, ցորեն պարունակող Հէպէ անուն Ֆինլանտացի նաւը, Սև ծովի մէջ Վօսիօրի մօտ Սաքըղլէյի առջևը ծովափոյց եղած է. 16 նաւաստիներէն միայն 4ը կարող եղած են իրենց կեանքերնին ազատել :

—Բաւական ամիսներէ 'ի վեր կը լսուէր որ Ղալաթիոյ վայտաշէն կամուրջը երկաթ կամուրջի պիտի վերածի. արդարեւ արդէն այս նոր կամուրջը շինուած ըլլալով քիչ օրէն Պօլիս կը հասնի, և կ'յուսուի թէ մինչև յառաջիկայ օգոստոս բանուիլ կ'սկսի. այս կամուրջին համար եղած ծախքը 3,400,000 Ֆրանքի պիտի հասնի, զոր կառավարութիւնը պիտի վճարէ եօթն անգամէն : Իր երկայնութիւնը պիտի ըլլայ 1653 սոք, 39 սոք լայնութեամբ. որ ըսել է հիմախուրնէն 14 սոք լայն միւնոյն երկայնութեամբ : Կամուրջն ամեն օր 40,000 հոգի կանցնին և տարին 720,000 անգլիական սակի եկամուտ կը բերէ :

ՀԵՌԱԳՐԱԼ ՈՒՐՔ

Լուր 1 Կոնստ

Անցեալ եռամեայ եկամուտը 4 3/4 միլիօն անգլիական սակի աւելի է Պիւստէական նախատեսութենէն :

Փարէլ 1 Կոնստ

Քրէօզէի հանքադորձաց խուփութիւնը կաւերնայ : Խուփութեան մէկ քանի դէպքեր տեղի ունեցան : Կառավարութիւնը խուփ մը ձիաւոր զօրք կ'ինգրէ :

Փարէլ 31 Դար

Հոովմէն եկած լուրերը կհաստատեն թէ մեծ յուզմունք մը կայ Պապին և հակառակ մասին մէջ, և թէ խաղաղասիրութեան ամեն կարծիք բարձր թողի կնկատուին :

Փարէլ 1 Կոնստ

Կհաստատեն թէ Պապը Հայ-Կաթոլիկներուն վերաբերեալ Ալի վա-

շային առաջարկութիւնները պիտի մերժէ :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

Պահէ-գարու Թաշ Խանի դէմ դեղափաճառ Մ. Վէնսէն Քասապեանի թիւ 7 կրպակին վրայի յարկը գտնուող առանձնարոյթ Մ. Ստեփանեան ամեն ուրախ միջևէ ժամ 3 և 4 կիւրակէ օրերն ալ մինչև ժամ 7 կը գտնուի Նախկին տար Սէլամբըղի Թագը Բարմազ-Պապալ փողոցի թիւ 16 տունը :

Սոյն Մ. Ստեփանեան նոյն օրերն իրեն զիմոզներուն ոսկիի և հանքի վրայ նոր շինուած ամրոցը առանձնաւոր տեղաւորելու, փառած աղաների զիւրապէս լեյնելու, ցառող աղաները բուժելու. նաեւ սեղած ու աղտոտածներն ալ մաքրելու եւ սպիտակ գոյնի վերածելու պատրաստ ըլլալն արգոյ Հաստաբակութեան կը ծանոցանէ :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ա.ՂԵՔՍԱՆԴԻ ՏԻՄԱ.

ՀՈԶԱՆԱԽՈՐ ՈՃԻՐՔ

ՊՈՐՃԻԱՅՔ 1492-1507

ԹԱՐԳՄԱՆԵԱՅ Ի ԳԱՂԱՒԱԿԱՆԵ

Ա. Ս. Տ.

Աղեքսանդր Տիւմա համբաւաւոր հեղինակին ՊՈՐՃԻԱՅՆԵՐՈՒ վրայ ըրած սոյն պատմական ընտիր և հետաքրքրաշարժ երկն որ միջին դարու ահաւոր ու սոսկալի ժեղախիտ կան իրողութեանց նկարագիրն է, Մասիս լրագրոյ մանրամասնութեան մէջ Պ. Ա. Ս. Տ. թարգմանութեամբ մաս առ մաս հրատարակուելէ զինի պիտի ամբողջ վէպն աւարտած ըլլալով կազմեալը կը ծախուի ամեն դրամաճառաց քով զին 20 զուրուշ :

ԽՄԲԱԳԻՐ	ՏՆՕՐԷՆ
ԱԻԵՏԻՍ ԱՐՇԱԿ	ԳՐԻԳՈՐ Ն.
ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ	ՍՈՒՐԷՆԵԱՆ

ՏԵՐ ԵՒ ՊԱՏԱՍԻԱՆԱՏՈՒ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ե. ՄԻՆԱՍԵԱՆ
ՂԱԼԱԹԻԱ ՏՊԱԳ. Ռ. Ե. ԳԻՐԻՔԱՆԱՆ